aktuellt från

Malmö Museum

4-71 årg. 13

Kompanihuset omkring år 1900.

Kompanihuset

Rivningsraseriet har hårt drabbat Malmö liksom andra städer. Gamla byggnader, estetiskt tilltalande och tyngda av tradition har skattat åt förgängelsen för att lämna plats för kolosser av järn och betong. Men bland all förödelsen finns ljuspunkter. I Malmö är Kompanihuset en av dessa.

Det är få Malmöbor som vet var Kompanihuset ligger. Tag en promenad till Stortorget, vik av nedåt den trånga Kompanigatan vid Rådhuset och stanna vid Malmös nya sevärdhet, Campanilen, med alla dess gyllene klockor. Bakom denna skapelse ligger det omtalade huset som nu genomgår restaurering. Någon skönhet är det inte där det ligger, nej det är nästan fult. Detta beror på att man misshandlat fasaderna under århundradenas lopp, inte minst när man rev husets mäktiga trapptorn i slutet av 1600-talet. Man ser nu väggar med sprickor, igenmurade fönster och dörröppningar vilka har föga gemensamt med 1500-talets Kompanihus. Vad är det egentligen för ett hus? När och i vilket syfte byggdes det?

Att huset varit i blickfånget för många generationer är helt klart. Något exakt

byggnadsår finns emellertid inte. Einar Bager sätter tillkomsttiden till mellan 1526—1539 vilket med de nu kända källorna är det närmaste vi kan komma. Huset byggdes för det danska handelskompaniet i Malmö. 1630 ägs det emellertid av en privatperson, rådmannen Willium Dichman. Denne lät rusta upp huset bl.a. genom att sätta in två praktspisar av skulpterad sandsten i bottenvåningen. Den ena är bevarad på Malmö museum och ska sättas upp på sin ursprungliga plats efter restaureringen. På 1680-talet övergår huset i kronans ägo och det är nu man förgriper sig på byggnaden. Det pampiga trapptornet revs, nya dörrar togs upp, gamla fönster och dörröppningar murades igen. En liten del av bottenvåningens valv höggs bort för att en invändig trappa till övervåningen skulle få plats. Kompanihuset glömdes bort i form av en simpel magasinsbyggnad.

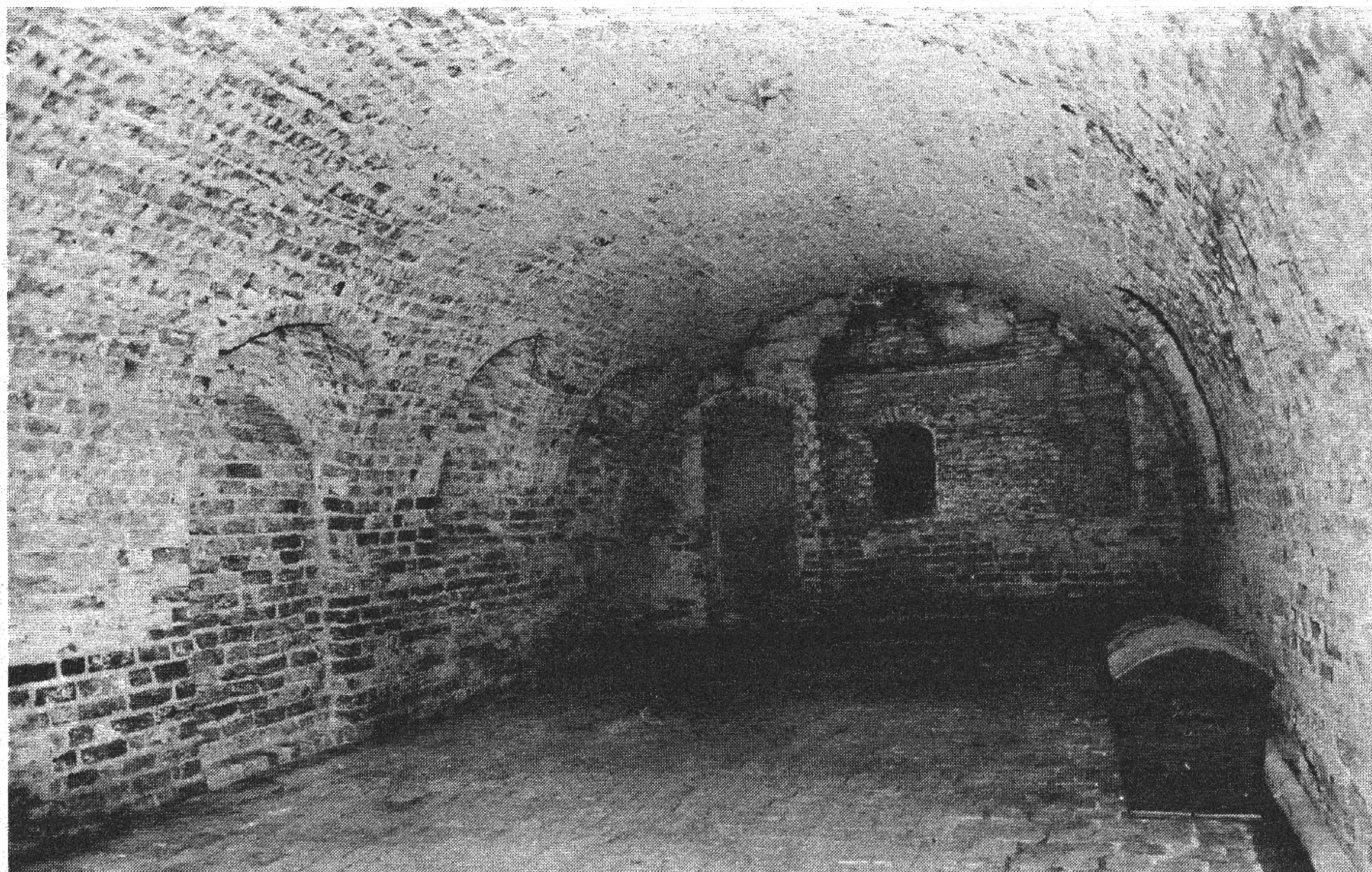
Men med 1960-talet inleddes en ny epok för det gamla minnesmärket. Återställandet började i liten skala. Först rekonstruerades de rivna tinnarna på gavlarna. 1967—68 genomförde Malmö museum en utgrävning på den kringliggande gården. Man fann de kraftiga grundmurarna till trapptornet samt trappan ner till källaren. Strax väster om detta låg ett underjordiskt valv vars golv var täckt av kullersten. Ytterligare längre västerut hittades dessutom en timrad brunn. Alla dessa byggnadsrester var bevarade i ett gott skick. Om man i dag betraktar husets norra långsida kan det för många vara svårt att förstå varför dess mittparti är så skadat. Här reste sig emellertid trapptornet och det som i dag ser så rörigt ut var en gång tornets infästning med husväggen. För att kunna rekonstruera trapptornet genomförde museet 1970 en uppmätning av huset i sin helhet. Genom studier av bl.a. fasaduppmätningen och grävningsplanen lyckades det att få en bild av hur det gamla trapptornet sett ut. Malmöhus stora trapptorn vilket byggdes omkring 1540 visar i detta sammanhang en förbluffande likhet

Valvet till rötkammaren t v och trappan till källaren t h, sedda från andra våningens dörröppning till trapptornet.

Foto Malmö museum, Historiska avdelningen

Foto T Bogyó

Interiör av Kompanihusets bottenvåning.

med Kompanihusets. I restaureringen av huset ingår även att återuppföra detta torn på grundval av rekonstruktionen. Kompanihuset ska åter få tillbaka sin gamla värdiga skepnad.

1500-talets hygieniska krav var i våra ögon katastrofalt dåliga. Detta resulterade ju också i stora epidemivågor då både folk och fä dog. Kompanihusets byggmästare verkar dock ha varit noga med den del av byggnaden som utgjordes av kapitlet naturbehov. Två toaletter, priveter, har funnits i huset, en i bottenvåningen och den andra i övervåningen. Dessa sköt ut från väggen strax väster om trapptornet och var murade med tegelsten. Vid uppmätningen 1970 kunde dessa priveter med sina murade rännor lokaliseras och rekonstrueras. Rännorna slutade i det underjordiska valvet vars användning då genast kunde tolkas. Många förslag har funnits om vad man använt detta valv till. Sanningen är enkel: det har varit en rötkammaranläggning. I augusti i år tog man bort cementen som täckte en del av valvet och hittade då hörntegelstenarna till de utskjutande priveterna. Restaureringens priveter kommer alltså att stämma exakt efter orginalet vad det gäller måtten. De framgrävda, välbevarade murresterna ligger nu helt synliga men då restaureringen är klar kommer dessa att dolda bilda grunden för rekonstruktionen.

Låt oss göra en rundvandring i huset med början i källaren. På en ranglig stege försvinner vi ner i mörkret. Det är lågt till taket härnere och luften är unken. Taket består av ett enda långt valv, s.k. tunnvalv. Golvet är kullerstenssatt och är troligtvis samma golv som 1500-talets köpmän trampade. Gavelväggarna är av tegel och har en mängd djupa nischer vars användning är okänd. Mitt på norra långsidan finns en igenmurad ingång, husets ursprungliga källaringång. När trapptornet är byggt ska denna ingång vara den enda förbindelsen med yttervärlden.

Till bottenvåningen kommer man genom en öppning på långsidans västra del. Ursprungligen var denna ingång ett av husets största fönster då ingång-

en tidigare låg mitt på långsidan. Denna ursprungliga huvudingång har nu öppnats och ett parti av en snedgående välvd gång har härigenom frilagts. Denna gång fortsatte ut i det försvunna trapptornet. Taket är i bottenvåningen liksom i källaren ett enda långt valv och golvet utgöres av fyrkantiga tegelplattor. Inte mindre än 9 fönster har det funnits i bottenvåningen. Man kan förstå att det vintertid fordrats varma kläder i en sådan byggnad. Visserligen har man genom två spisar, en vid varje gavel, haft någon form av värmekälla men nutidens standard på det området har det inte varit tal om. Priveten ligger strax väster om huvudingången. Här inne finns fortfarande kvar den lilla nischen i vilken man satte det medhavda ljuset. Att nischen är gjord för toalettpapperet tror vi inte på.

Övervåningen är den mest händelserika delen av byggnaden just nu. Hit upp kommer vi på en trätrappa från bottenvåningen vid västra gavelmuren. Intrycket man får när man man blickar ut över rummet är en aning kaotiskt präglad. Under hösten har nämligen restaureringsarbetena på allvar satt i gång. Snickare är just i färd med att plocka ner ruttnade takbjälkar och foga samman det originalträ som kan räddas. Övervåningen består av ett enda stort rum med trätak, kritstensväggar och trägolv. Under trägolvet döljer sig troligtvis originalgolvet av tegelplattor. Detta ska friläggas av museets personal så fort vi kan komma till. 7 fönster har funnits här uppe och även 2 spisar liksom i bottenvåningen. Dörröppningen ligger rakt ovanför bottenvåningens och kommer alltså en gång att mynna ut i trapptornet.

Kompanihuset är väl värt att bevara. Efter århundraden av förnedring kommer det åter att bli blickpunkten i Malmö. Det gamla 1500-tals huset borde bli välbesökt. Jag är säker på att den århundradenas tyngd som lägger sig på ens axlar när man vandrar in i detta minnesmärke är bättre än alla stresspiller i världen.

Sven Rosborn

Interiör av Kompanihusets andra våning.

Foto T Bogyó